

Harminc év üzenete

A neves jogtudóssal Kondor Katalin beszélget

Az Aracs szerkesztőségében született meg az a döntés, hogy az úgynevezett rendszerváltás élenjáró gondolkodóit megkérjük, emlékezzenek vissza az elmúlt 30 esztendőre. Hogyan látják, mit gondolnak a mögöttünk hagyott évek utóhatásairól, békéről, jogállamiságról, szabadságról, szuverenitásról, az Európai Unióról, felzárkózásról, Európáról, a változó világról és benne a mi szerepünkről. Elsőként Zétényi Zsolt vállalta a beszélgetést, megjegyezve, hogy az akkori idők szereplőinek emlékei, gondolatai könyvtárakat tölthetnének meg. S bár jó néhányan megírták már az elmúlt három évtized történetét, azt, hogy ők miképpen élték át a rendszerváltó éveket, ennyi idő múltán sem árt összegezni, hová jutottunk, s milyen árat fizettünk érte. Dr. Zétényi Zsolt jogász, a Százak Tanácsának tagja, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Nemzeti Jogvédő Szolgálat tagja. Ő az, aki sosem felejt el megírni, elmondani, hogy a mi rendszerváltásunknak volt egy különös „bukéja”. Sokan gondoljuk, hogy nem csak egy volt, de Zétényi számos cikkében és megszólalásában hangsúlyozta is, hogy a magyar rendszerváltás több – úgymond – különlegességgel járt. Hiszen alig ocsúdtunk fel a változások felett érzett ilyen-olyan meglepetésekből, hamarosan a társadalom jelentős részének rá kellett döbbsennie, hogy – négyéves koalíciós kereszténydemokrata jellegű kormányzás után – egy alkalmatlan, kártevő, nemzetellenes kormány került hatalomra.

Ennyit a kezdeti időkről, s jöjjön az interjú a neves jogásszal. Eseménydús évek vannak mögöttünk, ami a rendszerváltás jó harminc esztendejét illeti. Most viszont – pár éve még el sem tudtuk volna képzelni – helyzet van. Mégpedig háborús helyzet. Ön, aki Trianon

következményeivel is foglalkozott, sőt, még a második világháború Japán elleni gyilkos atomtámadásáról is írt, mit gondol a mögöttünk hagyott több mint harminc évről s persze a mai háborús fenekedésről?

– Azért, hogy érthető legyen az én alapattitűdöm, beszélek néhány személyes dologról. '90-ben arra jutottam, hogy ettől a politikai közegtől, beleértve a Magyar Demokrata Fórumot is, túl sokat nem lehet várni. Abban a dilemmában voltam, hogy lemondok az országgyűlési képviselőségről, de arra jutottam, hogy mindenkinek kötelessége élni azokkal a lehetőségekkel, amelyeket neki a sors ad. Mindig a jelenben szándékoztam gondolkodni és cselekedni, ahogyan lehet, de úgy mindenképpen. Mindazonáltal megállapíthatom magamról is, hogy lehetett volna többet is tenni, de nem sokkal. Talán ezért nincsenek olyan markáns ítéleteim a mögöttünk hagyott három évtizedről, mint azoknak, akik mélységes csalódásként élték meg ezeket az éveket. Végül is azt mondhatom, hogy nem voltak nagy várokozásaim. A kommunista korszak gazdasági szereplői hatalomátmentésének szándéka nyilvánvaló volt már az Ellenzéki Kerekasztal idején, azaz már 1989-ben is, ám figyelő szemmel látható volt ez már a Nemzetközi Valutaalappal történt pártállami hatalomátmentő pénzügyi megállapodás működésének idején, a nyolcvanas évek elejétől. Maga Antall József is azt mondta 1989-ben, hogy gazdasági kérdésekkel nem kell foglalkozni az átmenetről szóló kerekasztal-tárgyalásokon, mert a nézetek sokfélesége – valójában az érdekek elentétes volta – miatt ezekben nem lehetett volna megállapodni. Persze ezt nem csak ő mondta, ugyanis olyan sok vélemény fogalmazódott meg akkoriban, hogy ezekről ma már nem érdemes vitatkozni. Viszont minden szinten ott voltam az

ellenzéki erőket tömörítő Ellenzéki Kerekasztal – ezen belül a Bajcsy-Zsilinszky Társaság – képviselőjében az állampárttal és segéderőivel (Szakszervezetek, Hazafias Népfőnt, Münnich Ferenc Társaság stb.) mint harmadik oldallal folytatott, Nemzeti Kerekasztal néven ismert tárgyalásokon. Így az ellenzék szószólója voltam az erőszakos visszarendeződés elleni garanciákkal foglalkozó albizottság tárgyalásain is... Mert az is megfordult sokak fejében: mi van akkor, ha egyszer csak valaki az asztalra csap, és azt mondja, hogy menjenek innen a fenébe, vagy le vannak tartóztatva. Erről tárgyaltam másokkal, SZDSZ-es politikusokkal is együtt, szemben az állampárt képviselőivel. Magyarán, arról, milyen garancia van arra, hogy ez a rendszerváltozás nem torkollik megtorlásba vagy „elakadásba”, mikor esetleg azt mondják, hogy köszönjük, sajnáljuk, ennyi volt, elég volt. Egyebek közt a Munkásörség felszólítását is követeltük. Végül ez bekövetkezett, nem a tárgyalásokon, de rövidesen. Tehát magyarán: egy békés közjogi átmenetet sikerült elérnünk a többszintű, több bizottságban zajló tárgyalásokon, amit nagy eredménynek tartok. Mert végül is született egy megegyezés 1989. szeptember 18-án arról, hogy rövidesen lesz szabad, demokratikus választás, és az országgyűlés elkezdheti a szuverén építkezést. Ezért nem kellett volna túl nagy jelentőséget tulajdonítani ezeknek az előzetes megegyezéseknek a részleteket illetően, de tudni kell, hogy az Alkotmánybíróságot és az előző rendszerrel való jogfolytonosságot, kimondatlanul, már akkor beépítették a rendszerbe. Jóval előbb, tehát már '89 végén megvolt az Alkotmánybíróság.

Civil szemmel nézve, civil aggyal gondolkodva ez mit jelentett?

– Az Alkotmánybíróság garancia volt arra, hogy radikális rendszerváltozásra nem kerülhet sor, mert végül is egy születésekor sztálini, majd 1989-ben revideált, módosított, jellegtelen liberális alkotmány alapján kezdtek működni, teljesen értéksemleges, és számos olyan taggal, aki jelentős, az állampárt által elfogadott egyetemi tanári és egyéb tudományos pályán dolgozott, nem erősen rendszerkritikus szerepet töltött be, még az elmúlt rendszerben sem. Tehát ez a társaság, amely fölállt, a '89-es alkotmány alapján

garancia volt arra, hogy itt drámai hatalomváltó változás nem lesz. Egy pofon sem fog elcsattan- ni, és alkotmányos erőszakmentes antikommunista forradalom se nagyon lesz, bár az emberi jogok és az államszerkezet értéksemleges szintjén gyökeres változás volt. Ez Sólyom László vezérletével így is zajlott.

Tehát végül is az számított nagy eredménynek, hogy egy liberális közjogi változást sikerült már '89–90-ben elérni, ráadásul a Szent Korona már az új országgyűlés idején fölkerült a címerre, bár ez ellen is hadakoztak?

– Bizony. Én akkor, '90 nyarán azt mondtam, hogy tisztelt uraim, már semmi sem lesz meg ebből a mostani alkotmányból, de a Szent Korona még mindig meglesz. Nyugodjanak meg, nagyon jó, ha belekerül az alkotmányba, a címerrel együtt. Ez így is lett. Hozzáteszem, hogy nekem semmilyen politikai ambícióm nem volt. Egyéni megfigyelésem, hogy az emberek a saját sorsukat összetévesztik a nemzet sorsával. Tehát, ha valakinek nagyon ramatyul megy az egyéni sorsa, akkor arról szónokol, hogy a nemzetet tönkreteszik, és ez micsoda disznóság. Ettől még igaza lehet, ám a túlzó vagdalkozások elvehetik az állítások hitelét. A családom támogatott közszereplésében, de már '94-ben azt szerettem volna, hogy műveljük kertjeinket Balatonakaratyán, meg jókat kiránduljunk a Börzsönyben. Feleségem hamarosan megbetegedett, és meg is halt 2003-ban. Nekem ez az egyéni sors jutott, és az ezzel való küzdelem egy időre elterelte a figyelmemet arról, hogy milyen mozgások vannak a politikában. Bár láttam ezeket, de az említettek miatt engem akkor közvetlenül nem érintettek. Azt kevesen tudják, hogy 1993 decemberében, Antall halála után Lezsák Sándor lehívott Sándor Gyurival együtt Lakitelekre. Rejtélyes volt nekem egy kicsit a helyzet, először arra kért, hogy tartsak előadást a népfőiskolásoknak. De aztán négy szemközt bizalmasan nekem szegezte a kérdést, hogy elvállalnám-e az igazságügyi miniszterséget. S erre most kell válaszolnom, nem holnap. Mondom: *Sándor, ha most kell válaszolnom, nem vállalom.* Ennyi volt a válaszom, ő azt sem kérdezte, miért nem. Ez intelligenciájáról tanúskodik. És most utólag elmondom, hogy a többi között azért, mert úgy láttam, hogy

'93-ban én már nem sokat tudtam volna csinálni. Egy vesztesre álló futballcsapatba beállítani az utolsó tíz percben valaki mást, talán érthető, ám nem biztos, hogy sorsfordító dolog. Tölem sokat várt volna a társadalom jelentős része, a sikerre akkori megítélésem szerint semmilyen esély sem volt. Az általam képviselt büntetőjogi igazságtétel ügyét más politikai szereplők zátonyra futtatták... A vesztes kódolva volt az előbbi másfél évtized történései szerint is, de a kormányerők gyenge pénzügyi-gazdasági hatalma és a médiumok többségének ellenséges beállítottsága miatt is. Meg kellett elégednem annak tudatával, hogy az én kezdeményezéseimre és jogi megítélésem, nagyobbrészt szövegezésem szerint fogadta el, szavazta meg a Magyar Országgyűlés a poszt-szovjet s mi több az egész – az NSZK államát is felölelő – európai térség első, a kommunista bűnök megbüntetését lehetővé tévő igazságtételi törvényét. Ezt azután az említett Alkotmánybíróság megsemmisítette, nem úgy, mint két évvel később a német és cseh alkotmánybíróság, amely helyben hagyta az ugyanezen az elven megoldást hordozó német és cseh törvényt. Az Országgyűlés becsületét azonban az előbbieket szerint sikerült megmentenem...

Úgy gondolom, hogy a családi tragédiától függetlenül is jó volt a szimata. Akkoriban én a Magyar Rádióban, a gazdaságpolitikai rovatban dolgoztam, s mindnyájan tudtuk, hogy egyre-másra adják el a gyárainkat. Soha nem fogom elfelejteni, hogy a MOM-ban, amikor a dolgozókkal beszélgettem, elsírták magukat, hiszen eladták a jól menő gyárat a fejük fölül. Nagyon rossz volt ezt megélni. Ugyanakkor azt is láttuk, hogy a sajtónkra a német sajtó tette rá a kezét. Tehát olyan vegyes érzelmei voltak az embernek akkoriban, hogy csak néztük, most mi folyik itt. Mi az, hogy az Axel Springer megveszi a magyar sajtót, a vidéki sajtót teljes egészében? Ez csak két ilyen aprónak mondható jel volt arra nézve, hogy úgy mentünk bele mi ezekbe a változásokba, hogy azok egy része már ki volt találva. Magyarán, az, hogy mit vesznek el tőlünk, vagy mit vesznek meg tőlünk, és egyáltalán kinek a felügyelete alá kerül például a sajtó majdnem teljes egésze. Úgyhogy ez azért elég érdekes korszak volt.

– Végtelenül fontos ez, amit Katalin mond, hiszen nem tudok róla, hogy a rendszerváltozásnak lett volna egy olyan stratégiai terve, hogy valaki egyetlenegy oldalra leírta volna, hogy márpedig ezeket a célokat feltétlenül el kell ér-nünk, s másokat ne engedjünk megvalósulni. Én képviselőként egy törvénygyárat láttam, ahol ontották a hatalmas tömegű tervezeteket. Hogy valamilyen átfogó stratégiai koncepció lett volna, annak én nem láttam nyomát, részkonceptiók bizonyára voltak. A németeknek van egy mon-dása, amely magyarul úgy hangzik, hogy akkor kell akarni, mikor lehet, nem pedig, amikor én szeretném. Úgy vélem, hogy '89-ben talán még lehetett volna többet akarni. Valóban, a politikai hatalom mellett a tájékoztatási-szellemi hata-lom és az anyagi, gazdasági-pénzügyi hatalom megszerzése két alapkérdés. Azt világosan lát-tam, hogy nem errefelé mennek a dolgok. Ami a büntetőjogi igazságtételt illeti, Antall soha nem mondott rá nemet, de nem az ő vagy minisztere neve szerepelt rajta, pedig bármikor átengedtem volna. Most már alig vitatható, hogy zátonyra fut-tatása közös ténykedés eredménye volt, akár megállapodás nélkül is az Alkotmánybíróság és a kormányfő között. Hallgatólagosan átnyúl-tak az Országgyűlés feje felett. Én ennyit tud-tam tenni. S ezt nem saját sikertelenségemnek tudom be. Ha megnézzük a tényeket, még a német jogállam is csak két év múlva tudta ezt megcsinálni. Az, hogy itt elgáncsolták, nem volt szükségszerű, ám várható volt. És hogy elgán-csolták, ez már a hatalom felső szintjein dőlt el, az Antall–Sólyom-szinten. Göncz ebben csak egy másodhegedűs volt. Az volt a kérdés, hogy mit dönt az Alkotmánybíróság. Többben meg is kérdezték: miért is akarjátok ezt az igazságté-telt? És nem tudtak kormány szinten sokat mon-dani... Tehát a kardinális kérdésekben felső szintű, nagyon komoly elhatározások kellett-ek volna. Nem igaz az, hogy akaratbénító nemzet-közi nyomás akadályozta volna a mértéktartó büntetőjogi és egyéb igazságtételi lépéseket. Ezért is mondom, hogy olyan nagyon sokat ez az „antalli” idő nem hozott.

És el kellene gondolkodni azon is, miért tör-tént meg, hogy a tömeg a kommunistákra sza-vazott ezek után? Nem következett be sem az életminőség javulása – ellenkezőleg, romlott –,

sem más irányú jobbrafordulása a magyar sorsnak. A megtiport tömegek nem kaptak kellő súlyú elégtételt, a bűnösök nem bűnhődtek meg, meg sem nevezték őket, semmilyen elszámoltatás nem történt, az elvesztett vagyont a jogsértettek nem kapták vissza... Nemzeti zászlókkal és szabadságjogokkal nem lehetett a kádári viszonylagos jólétet szükségképpen elvesztett tömegeket megtartani... A pártállam csődje a konzervatív kormányzás idején vált következményeiben is nyilvánvalóvá. Ezután két átmeneti évtized következett a befejezetlen rendszerváltozás nyilvánvaló jegyeivel. A 2011-es Alaptörvényt nagyon sokra tartom. Szidják, átkozzák persze az ellenzéki oldalon, ezzel támadva a kormányt. Most itt nem ez a lényeges, hanem maga az, hogy létrejött ez az Alaptörvény. Annak az előkészítésében volt nem jelenéktelen szerepem, és egyáltalán abban is, hogy nem alkotmányt készítettek, hanem Alaptörvényt. Mert az eredeti terv az volt, hogy alkotmányt akarnak csinálni.

És az miért lett volna baj?

– Azért, mert két alkotmánya nem lehet az országnak. Ha „alkotmányt” csinálnak, akkor a történelmi alkotmány ki van hajítva. Így viszont sikerült az ezeréves törvényalkotást és szokásjogot megtestesítő történelmi jogot is bekapcsolni az alkotmányos vérkeringésbe. Ezt sokan nem tudják.

Az Alaptörvénnyel és egyáltalán az alkotmánnyal kapcsolatos vitákból szerintem az úgynevezett „köznép” – ha szabad ezt a kifejezést használni – bizony nagyon-nagyon keveset értett. Tehát, ha minden optimálisan ment volna, akkor Ön ezzel az egész alkotmánnyal, Alaptörvénnyel, tehát az életünk kereteinek a meghatározásával kapcsolatban mit tett volna meg, amit korábban nem sikerült megtenni?

– Szerintem abban az Alaptörvényben minden lehetőség benne volt és benne is van a jó irányú, közjót szolgáló törvényalkotásra, beleértve például a nemzeti vagyon hatékony védelmét is. A kereszténység és a történelmi hagyomány szerves együttléte növelte az állam morális-szellemi erejét. Az Alaptörvény hatékony keretet jelentett a szuverenitás erősítésének jegyében a külföldi

gazdasági pénzügyi függés jelentős lazítására, a társadalom minden tagjának elemi szociális biztonságára, a munkanélküliség felszámolására, a romboló ellenséges hangvétellű médiahatalom visszaszorítására, a határainkon túlra szakadt nemzetrészek felkarolására. Nem lehetett sokkal többet tenni abban az adott helyzetben. Már az is jelentős dolog volt, hogy elértük: a Szent Korona és közjogi szerepe bekerült az Alaptörvénybe. A nyugati világban liberális elvekre és jogra épült hatalom van, a Fidesz is liberális párt volt... Azt kell mondanom, hogy több eredményt hozott az Alaptörvény, mint sejtettük, már csak azért is, mert bekapcsolta a történelmi jogot is, és ez nagyszerű. Tehát akár egy olyan újabb rendszerváltozásra is lehetett gondolni, amelynek során szellemileg és anyagilag a magyar nemzet érdekei többé-kevésbé érvényesülnek. A közjogi gondolat- és szemléletváltás megadta az esélyt egy nemzeti demokráciának, amelynek jogrendje képes a történelmi alkotmányt és annak vívmányait alkalmazni. Jó hír, hogy az új Alaptörvény mind a náci, mind a szovjet megszállás alkotmányos rendszerét törvénytelennek nyilvánította, továbbá nem ismeri el a történelmi alkotmány folytonosságának megszakadását. A törvényhozó szándéka az volt, hogy az új demokratikus rend a történelmi alkotmány értékeire épüljön, továbbá a tisztességre, az igazságosságra és más értékekre, főképpen a közjóra. Az Alapvetés R) cikke szerint „(1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. (3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történelmi alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni. (4) Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége.” A 2011. évi Alaptörvény történelmi hozadéka az, hogy a történelmi alkotmány Magyarország állami függetlenségének mint a történelmi alkotmány vívmányának jelen idejű szilárd biztosítóka – az EU jogával szemben is, az Alkotmánybíróság értelmezésére is tekintettel. Mennyi mindebből a valóság? A hiányosságok, gyenge pontok, alkalmazási következetlenségek sorolása nem változtatna a stratégiai irányok helyességén. Mindazonáltal egy világháborús veszély közepette, éles politikai

hangzavarban csak annyit mondhatunk, hogy a pohár több mint félig tele van, az Alaptörvénnyel Magyarország jelentősen gyarapodott, közel került saját magához, ezeréves entitásához...

Jól láttuk mi, civilek, hogy akkoriban bizonyos ellenérdekelt felek mindentől féltek, ami esetleg kapcsolatos a vallással?

– A vallással az a legnagyobb baj, hogy a hitteles vallásgyakorlók, továbbá a keresztény erkölcs ismerői és követői jelentős kisebbségben vannak. Az ellenzéknek és ellenzőknek bajuk van a hittel, a vallással, azzal, hogy „szent és korona”, szóval mindennel, tisztelet a kivételnek. Olyan alpári megnyilvánulásokat is lehetett annak idején olvasni, hallani, amelyekből csak arra következtethet az ember, hogy dacból semmi olyat nem engednek, ami a keresztény történelmi értékrendet, a vallás tiszteletét, a történelmi folyamatosságot szolgálja, a kor követelményei által igényelt módosulásokkal. Dacból semmi olyat, ami az Isten-haza-család eszmekörébe – s nem szólamtárába – tartozik. Mint az ördög a tömjénfüsttől, úgy félnek mindentől a jobb híján szociálliberálisnak tartott szellemi és politikai erők.

Mára, hála istennek, a Szent Korona bekerült az Országházba, s talán lecsendesedtek a méltatlan viták is körülötte. A hungarofóbiában szenvedők támadják általában, lelkük rajta. Hiszen mindent támadnak, ami valahogy elszakad az anyagi kötöttségtől, mert az kiszámíthatatlan bizonyos körök számára.

– Kocsis Pista író, drámaíró barátom mondja, hogy a Szent Korona Isten gondolata a magyarságról. Én meg azt mondom – jó barátok vagyunk –, hogy az isteni gondviselés által kiválasztott Szent Korona a magyar nemzet gondolata a helyes és jó hatalomról. Ezek a gondolatok olyanok a magyarságiszonyban szenvedőknek, mint bikának a vörös posztó.

Én meg úgy látom, mindig kell valami, ami-be bele lehet kötni a kötözködőknek, de ezt már megszokhattuk. Ám „ugorgyunk”, miként Pósalaki úr mondta volt sokszor a Légy jó mindhalálig című regényben. Több előadásában és írásában mondta és írta Ön, hogy

a történelmi alkotmányt nem lehet megváltoztatni. Ez elég furcsa gondolatnak számít manapság, amikor egy perc alatt meg lehet változtatni mindent. Rendeleteket eltörölni, országokat lerohanni, megsemmisíteni, lehozni a csillagot az égről, fittyet hányni törvényekre, megállapodásokra és így tovább. Miért is ne lehetne a történelmi alkotmányt megváltoztatni?

– A történelmi alkotmány az ország történetének gerince, a múltban született törvények és jogi tények együttese. A megtörtént dolgok nem tehetők meg nem törtétekké, a múltat lehetett másképpen értelmezni, ám a múlt tényeit már szerencsére nem lehet megváltoztatni. Az állami és nemzeti szabadság és függetlenség történelmi közjogi tényeit nem lehet meg nem törtétekké tenni. Mert van egy olyan szakasza az Alaptörvénynek, amit úgy nevezünk, hogy kötelező jogértelmezés. Idéztük már: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történelmi alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.” A történelmi alkotmányt el lehet utasítani, de nem lehet megváltoztatni.

Egy országot meg le lehet rombolni, meg lehet semmisíteni, le lehet bombázni?

– Nyilvánvaló, hogy majdnem mindent meg lehet csinálni. Az Alaptörvény védői, mai alkotmánybírák azt is leírták, hogy az alkotmányos önazonosságot az országgal együtt lehet csak megszüntetni. Tehát meg lehet szüntetni, ha valaki úgy gondolja, de akkor országotól lehet megsemmisíteni.

Ez érdekes lenne, de persze olyat is láttunk már, hogy megszüntettek egy-egy országot a világ urai, vagy éppen úgy megváltoztatták, hogy senki sem ismert rá.

– Azt azért sokan látják, hogy az elmúlt 30 esztendőben nagyon kalandos fordulatok is voltak. Ha például figyelembe vesszük az alapvető energiaszektorok elkótyavetyélését külföldi kézbe, majd a jelenlegi kormányok általi visszaszerzését, most meg reménykedhetünk, hogy sikerülhet a ferihegyi nemzetközi repülőtér visszaszerzése, és így tovább, akkor van minek örülnünk. Én nem vagyok gazdasági szakember, de szá-

mos olyan tényt sorolhatunk fel, ami – hogyha készítünk egy mérleget – értékelendő folyamatot jelent nemzeti szempontból. A határon túli elszakított nemzetrészekről való gondoskodás is odáig megy, ami jelen körülmények között egyáltalán lehetséges. S hadd tegyem hozzá, hogy maga a Fidesz-sztori is szép sztori. Most nem a jelenről beszélek. Mert az, hogy egy liberális társaság, amelynek tagjai kivonulnak a trianoni évfordulón, s később ők csinálják meg a nemzeti fordulatot, becsülendő, több mint érdekes, a nemzeti sors tekintetében jeles történet. Ugyanaz a csapat, s mégsem ugyanaz!

Ez kétségtelen. Azért mondtam az imént, hogy „ugorgyunk”, mert még két évvel ez előtt sem gondoltuk vagy tudtuk elgondolni azt, hogy egyszer beszélgetni fogunk, mégpedig arról, pontosabban arról is, hogy az átalakulás éveit után rögtön jön egy háborús, fenyegetésekkel teli időszak. Most viszont két év óta egyfolytában „helyzet van”, magyarul: háborús helyzet. Ezzel csak azért hozakodtam elő, mert érdekel, hogy Ön, aki Trianon következményeivel is foglalkozott, és hajdan, ha jól emlékszem, még a Japán elleni atomtámadással is, vajon mit gondol erről a háborús fenyegetettségről?

– Napok óta Hamvas Bélától olvasok. Neki van egy *Világválság* című írása, ami még a harmincas években keletkezett. Megdöbbenő benne, hogy már a húszas-harmincas években szinte minden aggodalom megvolt, ami napjainkra is jellemző. Oswald Spengler *A Nyugat alkonya* című műve, ami nagy hatással volt a magyar szellemi életre is, a Nyugat hanyatlásáról szól, amiről már a harmincas években mint életérzésről is beszéltek, miszerint a Nyugatnak vége, és ez bizony már száz éve volt.

Csakhogy a történelemben a végek is sokáig szoktak tartani.

– Nyilvánvaló. Hamvas Béla nem egy vátesz, és azért ő elmondja, hogy a Vízöntő-korban vagyunk, s elgondolkodtat bennünket, hogy akik a kozmikus világszemlélet alapján állnak, azok világhónapban is gondolkodnak. A kereszténység kétezer éve keletkezett, s most új helyzettel kell szembenéznie, ereje Nyugaton megroppant, de

csak ott. Az új korszak a francia forradalommal kezdődött. Ez a technikai forradalmat is jelenti, Vízöntő minden, ami természettudomány, ami felfedezés, ami Isten nélküli emberi jog, ami szakítás a múlttal... Ugyanakkor, ha azt tekintjük, hogy az emberiség erkölcsi állapota mennyire javult, akkor azt kell mondanom, hogy szinte semennyire.

Inkább azt lehet mondani, hogy mennyire romlott.

– Ha egy ilyen romlott erkölcsű emberiség a pusztító eszközök ezerszeresével rendelkezik, akkor csak egyre következtethetünk, hogy ha van fegyver, akkor annak előbb vagy utóbb el kell sülnie... Ha valakit erről kérdeznek, mint Ön most engem, akkor az ember csak azt mondhatja, hogy ő nem jós. Én is csak ezt válaszolhatom, végül is e beszélgetésben az emberekhez szólok, s tudom, hogy nagy felelősség tragikus dolgokat mondani. Azt viszont látom, mily felelőtlen nyilatkozatok születnek sok-sok felelős ember szájából. Azt kell megállapítanunk, hogy, nincsenek államférfiak, sokan vannak a törpék az óriási felelősséghez és feladathoz képest... Nincsenek igazi vezetők, tisztelet a kivételnek...

Sem szakrális, sem pedig műveltségi értelemben.

– Végképpen nem. Egy francia forradalom mércéjével mérve sincsenek olyan vezetők, akik felelősek és okosak, tisztelet a kevés kivételnek. Hamvast olvasva meg tudjuk azt is, hogy az Isten nélküli emberek életveszélyesek. Maga az is árulkodó, hogy a kereszténységet kihagyták az Európai Unió alapokmányaiból. Teljesen egyértelmű, hogy ez egy istentelen világ, s ettől a kifejezéstől a nép jelentős része nem kap sokkot. Mert azt mondja: – Na és? Ez van. Hamvas azt fejt ki, hogy a krízis vallási krízis. Ez alatt nem azt érti, hogy a vallástalanság azonnal krízist idéz elő, hanem azt, hogy a vallásnak van egy tágabb értelme, ami az emberi világnak – tehát nem az egyházi dogmákról van szó – az egészét átfogja.

És talán ad neki egy rendet.

– Igen, egy szentségi szemléletet a világnak, ami abból indul ki, hogy ez így rendeltetett egy magasabb erő által. Nem arról van szó, hogy

gazdasági válság van. Nem arról van szó, hogy ukrán–orosz válság van. Mi persze így is mondjuk, mert nem akarunk ebbe belelépni. De valójában világválság van. Világválság van, és azért, mert az alapok tekintetében rendült meg a világ. Hamvas azt mondta csaknem száz éve, hogy katarzisa van szükség. S következett tízmilliók háború általi halála... Az emberiség mostani állapotában a hamvasi filozófiánál tovább kell mennünk. A gondviselő Isten nem engedheti meg, hogy politikai vezetők gonoszága vagy ostobasága miatt az emberiség vagy annak jelentős része elpusztuljon. A mostani nyugati világrend Hiroshima és Nagaszaki jajgató ártatlan százezrei elpusztításának és más tömeggyilkosságoknak bűnében fogant. Megalapozottan lehet és kell remélnünk, hogy az igazságos Isten ezért a bűnért nem fog ártatlan embereket és nemzeteket büntetni.

A művészek is azt mondják, hogy ha meg akar újulni a művészet, akkor katarzisa van szüksége. Mi, civilek meg azt mondjuk, hogy művészeti produkciókat látva nagyon jólesik, ha valami katartikus élmény is ér bennünket. Úgyhogy ebben én mélyen hiszek. Viszont míg el nem felejttem, engedélyt kérek arra, hogy leírjam ebbe a cikkbe azt, amiről egyszer a Százak Tanácsában beszélt, az úgynevezett újjáépítésről. Az egyéni és a közösségi sorsunk jóra fordulásáról, amit Ön szeretetparancsnak nevezett. Három szeretetparancsot említett:

1. Kapcsolat a teremtő, gondviselő Istenel a legmagasabb rendű szeretetparancs jegyében.

2. A jelenben létező közösségekkel, családunkkal, nemzetünkkel s más nemzetekkel szembeni okosság és szeretet.

3. Kapcsolódás őseink szellemi hagyatékához, természeti és épített értéinkhez, környezetünkhöz, történeti, közjogi, szellemi, erkölcsi örökségünkhöz.

Nagyon szép szellemi hagyaték ez, adja Isten, hogy sokan megértsék. Egy beszélgetésünk alkalmával azt is mondta, hogy a társadalom kettészakadt. Hogy ha kettészakadt, minek mentén szakad ketté vagy akárhány részre?

– Nehéz kérdés, mert valójában nem is két egyenlő részre szakadt, inkább többre. Van a társadalomnak egy része, olyan emberek, akiket egyáltalán nem érdekelnek a közügyek meg a Jóisten sem, hanem az érdekli, hogy ehessen, ihasson. Tehát, ahogy a költő mondja, ehessen, ihasson, ölelhessen, alhasson. Az, hogy a mindenséggel mérje magát, már nehezebb dolog. Ez szerintem legalább a társadalomnak az egyharmada. A megmaradó kétharmadban van egy rész, amely viszonylagos műveltséggel és olyan kötődésekkel rendelkezik, amikről itt beszélek. Tehát van bizonyos istenkapcsolata, többé-kevésbé. Ez sokféle lehet, szorosabb vagy tágabb. Szereti a családját meg a nemzetét, hazáját, és van bizonyos tudata a múlt értékeiről. Egy érettségizett embernél ez az esély már megvan, de elég a természetes ítélőképesség, ami a legegyszerűbb embernek is sajátja lehet... Ha ez így van, szerintem ez egy konzervatív, keresztény magatartást alapoz meg. Hogy ebből hányan szavaznak ide-oda-amoda? Azt nehéz megmondani. Olyan politikai rendszer alakult ki, kétpólusú politikai rendszer, hogy aki Istenben, hazában, nemzetben gondolkodik, akitől ez nem idegen, akinek ez valamilyen rezgést indít meg a lelkében, az a nemzeti értékek vonzásában konzervatív jellegű pártra vagy pártokra szavaz. Aztán van a harmadik réteg, amelyről nem sokat tudunk. A korábban emlegetett hungarofób és ellenséges erők szerintem nem érik el a magyar népesség egyharmadát sem. Az egy rossz és mindenkire kártékony szónoklat, hogy Orbánék kettészakították az országot a NER rendszerével, mert aki nem teszi ki a kokárdát, meg aki így meg úgy, azt kinasztják a nemzetből. S hamis az a szöveg, hogy azért kell letaszítani Orbánt, mert ő meg titeket akar kinasztani a nemzetből. Ez téves, olcsó okoskodás vagy rosszindulatú vádaskodás...

Soha nem értettem azt, hogy a sokat támadott NER-ben – ami a *Nemzeti Együttműködési Rendszernek* a rövidítése –, ebben a 2010-ben megszületett nyilatkozatban ugyan mi a kivetnivaló? Ám az igazság mégiscsak az, hogy az elégedetlenek úgyis mindig kitárlálnak valamit, hogy ne lehessen egyetértés semmiben. Ezt már megszoktuk az elmúlt

harminc év alatt. Nem tudom, mennyi idő kell hozzá, hogy ezek a fenekedések, egymásnak feszülések ne düljék fel a hétköznapjainkat – meg persze az ünnepeinket sem. A múltó idő majd választ ad rá.

Szabadságról, harminc mögöttünk hagyott évről próbáltunk összegezést adni. Nem hagyhatom ki azt a kérdést, ami sokakat foglalkoztat, hogy mit gondol arról az Európai Unióról, amelybe beléptünk, s amelyben én egy percig nem érzem azt, hogy szabad volnék. Nem olyan szempontból, hogy nem mondhatok azt, amit akarok, hanem olyan mértékben jönnek az igaztalan támadások ellenünk, hogy az normálisnak nem nevezhető, sőt, betegít. Tehát ilyenkor az ember csak arra tud gondolni, hogy valamilyen céljuk van az örökös támadásokkal. Bennünket arra választottak ki, hogy örökké támadjanak. Az ember folyton bokszsáknak érzi magát. Ez lehet irigység, ez lehet területszerzési szándék, még ha nagyon-nagyon mélyen is van benne valakiben. Ám hogy nem normális a helyzetünk, amikor állítólag harminc éve már szabadok vagyunk, az cáfolhatatlan. Mifajta szabadság az, hogy minden áldott nap arról kell hallanom, hogy most ezt nem kapjuk meg, mert ezt nem teljesítettük, meg mert másképp gondolkodunk, mint ők. Az egyik ezt hazudja rólunk, amaz meg mást. S akárki akármit gondol, szerintem ez az örökös támadásözön azért is nagyon-nagyon szomorú, mert megbetegít, tehát szomorúvá, idegessé tesz bennünket. Bizony beteg is ez a társadalom, hogyha az egészségügy oldaláról nézzük... De vissza erre a lényegében utolsó kérdésre! Ha megkérdezné a jogásztársait vagy a jogászbarátait meg saját magát is arról, hogy vajon tényleg szabadok vagyunk-e ebben a támadásözönben, akkor Ön szerint ezek az emberek, akik a joghoz értenek, és nem ilyen kontárok, mint amilyen én vagyok, azok azt válaszolnák, hogy tényleg szabadok vagyunk?

– Politikailag szabadok vagyunk. Más az ország szabadsága és más az embereké, bár a kettő összefügg. Ennek megítélése szerintem világnézettől függ, sajnos azt nem tudom, hogy a különböző szemléletű emberek mit válaszolnák.

Valószínű, hogy a szabadok vagyunk kifejezéstől idegenkednének az emberek, mert ezt támadhatónak tartják. A nem jelentős magyarországi ellenzék, az ellenséges médiumok hatására, a rendszer által korlátozottan állíthatja magát, persze, ezt maga sem gondolja komolyan. A lakosság nagyobb része az állandó EU-s közegből jövő bírálatot, ostromozást, pénzvisszatartást látja a szabadság korlátjaként. De azért, ha csak jogászként nézzük, akkor vélhetően olyan kommentárt fűznének hozzá, hogy Magyarországnak és népének ostromozása s ezáltal viszonylagos cselekvési szabadságának kétségbevonása az alapító szerződések megsértése, s mi több rejtélyes, mert teljes mértékben meg nem fejthető magyarságiszony, hungarofóbia ez európai szinten is. Érdekes volna erről értekezni. A magyar szabadságszeretet elviselhetetlen a globalista, föderalista és kozmopolita erők számára, mert nem ismerik az igazi szolidaritást és közösségszolgálatot. Azért gondoljon bele, hogy ez a magyar függetlenségi attitűd Nyugat-Európában nem ismert. Angliában mikor volt gond, hogy független legyen Anglia? Vagy Franciaországban? Németországban meg ráadásul a náci szitokszó, a nemzetinek a változata. Kelet-Közép-Európa és bizonyos tekintetben a hozzá kapcsolódó keleti térség egészen más értékrend, világnézet, történelem, az állandó nemzeti létküzdelmek terrénuma. A magyar mellett különösen a lengyelekre gondolunk, de ott van a Baltikum és a Balkán is... Ezek a területeken a szabadságharcok évszázados hagyományára tekinthetnek vissza.

Ez így van, de az ember azt érzi, hogy most is azt folytatják.

– Ezek a nyugati országok ezt nem is értik. Egyrészt nem értik a kommunizmust sem, mert nem voltak benne, másrészt nemzeti függetlenségi hagyományuk sincsen. Az, hogy nemzeti függetlenség és antikommunizmus, nekik idegen, nem is kísérik megérteni, hanem ellenkezőleg, kifacsarják, félremagyarázzák. Ha nem egy sterilizált Európát akar valaki, az ellenszenves. Nos, hogyha ráadásul még a népre is hivatkozik, meg a történelemre s az Istenre is, valamint függetlenségi szövegei vannak, akkor ez bizony szúrja a szemét jó néhány embernek és hatalmi

tényezőnek, érdekcsoportnak. S valószínű, hogy ezek az emberek a francia vagy német nemzeti színiükkel szemben is ellenszenvvel viseltetnek.

Csak őket nem bántják, minket meg mindig bántanak. Lehet, hogy azért, mert mi kicsik vagyunk, ők meg nagyok. Erre inkább csak azért tértem ki, mert ezt szerintem minden ember érzékeli, aki egy kicsit is benne van a politikában, vagy érdekli a politika, meg olvas újságot, hiszen mindennap érnek bennünket bántások.

– Megoldhatatlan paradoxon ez, mert mi nem léphetünk ki az Európai Unióból.

Miért?

– Jogilag igen, de én ezt azért gondolom, mert a történeti Magyarország Trianonban megszabott, fojtogatóan lezárt határait nem sikerült fellazítani, mármint Trianon után, ám sikerült jelentősen átjárhatóvá tenni az EU-szerződésekkel. Ez óriási lehetőség és mozgásszabadság a kilenc részre szakított magyarságnak. Magyarország kilépése a schengeni határ körbezárulását, az elszakított nemzetrészek újbóli szétszakítását jelentené. Ezt egy ilyen geopolitikai helyzetű ország nem teheti meg. A jelen határhelyzet, a

szabad közlekedés a Kárpát-medencében is, a trianoni szorításnak nagyon részleges, töredékes, mégis jól észrevehető oldását jelenti. Ebben az értelemben az EU rabjai vagyunk, s ezt kell szabadsággá alakítani...

Aha.

– Ez egy paradoxon, aminek az egyik kimenetele, hogy megszűnik az Európai Unió, de ilyen háborús helyzetben ez teljesen valószínűtlen. A másik, hogy átalakul föderálissá, amit én nem hiszek, mert ez nagyon jelentős átalakulás lenne. Az az igazság, hogy legalább azt érezhetjük, hogy hála istennek van béke Európában, ami ugyan látszatbéke, de mégis béke. Tehát az igaz, hogy békeidőben élünk állandó háborúságban. Reménykedjünk, hogy egyszer, talán nem sokára majd békeidőben élünk békében. Ebben az időben születünk, és bátran meg kell járni utunkat. Hamvas Bélát idézem: „Nincs más lehetőség, mint helyünkön kitartani, remény nélkül, a megmenekülés hite nélkül.” Hozzáteszem: bízva a Történelem Urában!

Én pedig az Ön Göröngyös úton... című könyvéből idézem Nietzsche mondását: „Mind den ki nem mondott igazság méreggé válik!”

Mítosz